

**ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ
Η Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού
Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων**

Οι παρούσες οδηγίες είναι αποτέλεσμα της συνάντησης των εμπειρογνομώνων που πραγματοποιήθηκε το Μάιο του 2001 στη Λισσαβόνα της Πορτογαλίας στα πλαίσια του Δεύτερου Γύρου των Παγκόσμιων Διαβουλεύσεων για τη Διεθνή Προστασία.

Σκοπός της έκδοσης των κατευθυντηρίων οδηγιών είναι να αποτελέσουν ερμηνευτικό βοήθημα για τις κυβερνήσεις, τους δικηγόρους, όσους αποφασίζουν επί υποθέσεων προσφύγων και τους δικαστές καθώς και για το προσωπικό της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες που πραγματοποιεί συνεντεύξεις καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα στα κατά τόπους γραφεία της οργάνωσης.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

A. Γενικά

1. Η παράγραφος 7 (δ) του Καταστατικού της Ύπατης Αρμοστείας του 1950¹, το άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και το άρθρο I (5) της Σύμβασης του 1969 του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας για τα Ειδικά Θέματα των Προβλημάτων των Προσφύγων στην Αφρική υποχρεώνουν τα κράτη και την Ύπατη Αρμοστεία να αρνηθούν την προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα σε κάποιους αιτούντες άσυλο που πληρούν τις προϋποθέσεις του ορισμού. Πρόκειται για τις αποκαλούμενες «ρήτρες αποκλεισμού». Οι παρούσες οδηγίες αναφέρονται συνοπτικά σε καίρια ζητήματα που αφορούν στην εφαρμογή των προαναφερόμενων διατάξεων.

2. Η αιτιολογική βάση υιοθέτησης των ρητρών αποκλεισμού που πρέπει να συνεκτιμάται κατά την εφαρμογή τους συνίσταται στη σοβαρότητα κάποιων πράξεων των οποίων οι αυτουργοί δεν «αξίζουν» τη διεθνή προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα. Κύριος στόχος είναι να στερηθούν οι ένοχοι των αποτρόπαιων πράξεων και των σοβαρών αδικημάτων του κοινού ποινικού δικαίου τη διεθνή προστασία και να διασφαλιστεί η ακεραιότητα του θεσμού του ασύλου από όσους καταχρηστικά προσπαθούν να αποτρέψουν την ποινική τους καταδίκη για τα αδικήματα που έχουν διαπράξει. Κατά τα οριζόμενα στο Πόρισμα Νο. 82 (XLVIII) 1997 της Εκτελεστικής Επιτροπής της Ύπατης Αρμοστείας που αναφέρεται στις εγγυήσεις του θεσμού του ασύλου οι ρήτρες αποκλεισμού από τη διεθνή προστασία πρέπει να εφαρμόζονται «ενδελεχώς». Παράλληλα, λαμβάνοντας υπόψη τις σοβαρές συνέπειες του αποκλεισμού του καθεστώτος του

¹ Συμφωνείται ότι η εντολή του Ύπατου Αρμοστή όπως καθορίστηκε στην παραπάνω παράγραφο 6, δεν εκτείνεται ... δ) στα πρόσωπα για τα οποία υπάρχουν σοβαρές υπόνοιες ότι έχουν διαπράξει έγκλημα προβλεπόμενο από τις διατάξεις των συνθηκών έκδοσης ή έγκλημα αναφερόμενο στο άρθρο VI του Καταστατικού του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου, που εγκρίθηκε στο Λονδίνο ή στις διατάξεις του εδαφίου 2 του άρθρου 14 της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

πρόσφυγα είναι σημαντικό να εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις με μεγάλη προσοχή και μόνον μετά από ολοκληρωμένη αξιολόγηση των προσωπικών ισχυρισμών του αιτούντα άσυλο. Κατά συνέπεια πρέπει πάντα να ερμηνεύονται συσταλτικά.

3. Οι ρήτρες αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951 απαριθμούνται εξαντλητικά. Παρόμοια διατύπωση συναντάται και στο άρθρο I (5) της Σύμβασης του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας. Το άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 ορίζει ότι:

«Αι διατάξεις της Συμβάσεως ταύτης δεν εφαρμόζονται επί προσώπων δια τα οποία υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστευή τις ότι:

α) έχουν διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας εν τη εννοία των διεθνών συμφωνιών αίτινες συνήφθησαν επί σκοπώ αντιμετώπισεως των αδικημάτων τούτων,

β) έχουν διαπράξει σοβαρόν αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ευρισκόμενα εκτός της χώρας της εισδοχής πριν ή γίνουν ταύτα δεκτά ως πρόσφυγες υπό της χώρας ταύτης,

γ) είναι ένοχα ενεργειών αντιθέτων προς τους σκοπούς και τα αρχάς των Ηνωμένων Εθνών».

B. Σχέση των ρητρών αποκλεισμού με άλλες διατάξεις της Σύμβασης του 1951

4. Το άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 πρέπει να διακρίνεται από **το άρθρο 1 Δ** το οποίο εφαρμόζεται σε συγκεκριμένη κατηγορία προσφύγων στους οποίους άλλα όργανα ή οργανώσεις του Ο.Η.Ε. πλην της Ύπατης Αρμοστείας παρέχουν προστασία και βοήθεια². Το άρθρο 1 ΣΤ έχει διαφορετικό πεδίο εφαρμογής από **το άρθρο 1 Ε** που ρυθμίζει το καθεστώς όσων δεν έχουν ανάγκη (σε αντίθεση με όσους δεν αξίζουν) τη διεθνή προστασία. Επίσης, οι ρήτρες αποκλεισμού δεν πρέπει να συγχέονται με **τα άρθρα 32 και 33 παρ. 2 της Σύμβασης του 1951**, που ορίζουν αντίστοιχα για την απέλαση και την άρνηση προστασίας από την επαναπροώθηση των προσφύγων που αποτελούν κίνδυνο για το κράτος υποδοχής (για παράδειγμα επειδή διέπραξαν σοβαρά αδικήματα κατά την παραμονή τους σ' αυτό). Το άρθρο 33 παρ. 2 αφορά στον κίνδυνο που συνιστά για το μέλλον η παρουσία του αναγνωρισμένου πρόσφυγα στο κράτος υποδοχής.

Γ. Χρονικό πεδίο εφαρμογής

5. Οι διατάξεις των παραγράφων α) και γ) του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 αφορούν τα αδικήματα που αναφέρονται σ' αυτές οπουδήποτε και οποτεδήποτε και αν τελέστηκαν. Αντίθετα, η διάταξη της παραγράφου β) του άρθρου 1 ΣΤ περιορίζεται ρητά στα αδικήματα που τελέστηκαν πριν την εισδοχή στη χώρα ασύλου.

Δ. Ακύρωση ή ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα βάσει του αποκλεισμού

6. Όταν τα γεγονότα που θα είχαν οδηγήσει στον αποκλεισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα γίνονται γνωστά μετά την αναγνώρισή του, τότε αιτιολογείται η **ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα** βάσει του αποκλεισμού. Αντίστροφα, όταν οι πληροφορίες δημιουργούν αμφιβολίες για τον αποκλεισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να επανεξετάζεται η

² Βλέπε «Η Εφαρμογή του Άρθρου 1 Δ της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων στους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες», Οκτώβριος 2002.

δυνατότητα της αναγνώρισής του. Όταν η συμπεριφορά του πρόσφυγα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ (α) ή 1 ΣΤ (β) τότε εφαρμόζονται οι ρήτρες αποκλεισμού και **ανακαλείται το καθεστώς του πρόσφυγα**, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής τους.

Ε. Ευθύνη για τον καθορισμό του αποκλεισμού

7. Τα συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 / στο Πρωτόκολλο του 1967 και / ή στη Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας κράτη και η Ύπατη Αρμοστεία πρέπει να εξετάζουν την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού στα πλαίσια της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Η διάταξη της παραγράφου 7 (δ) του Καταστατικού της Ύπατης Αρμοστείας καλύπτει τους λόγους αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 αν και γνώμονας για τους αξιωματούχους της οργάνωσης πρέπει να είναι το άρθρο 1 ΣΤ καθώς αποτελεί την τελευταία και ειδικότερη διάταξη.

ΣΤ. Συνέπειες του αποκλεισμού

8. Κατ' εφαρμογή της Σύμβασης του 1951 ή της Σύμβασης του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας το κράτος υποδοχής μπορεί να απόσχει από την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα στον αιτούντα άσυλο που έχει αποκλείσει από τη διεθνή προστασία χωρίς να υποχρεούται να προβεί σε περαιτέρω ενέργεια. Μπορεί όμως να επιλέξει να χορηγήσει στον αποκλεισμένο πρόσφυγα παραμονή για άλλους λόγους, αλλά οι υποχρεώσεις που έχει αναλάβει κατά το διεθνές δίκαιο μπορεί να επιβάλλουν την άσκηση ποινικής δίωξης ή την έκδοσή του. Η απόφαση της Ύπατης Αρμοστείας να αποκλείσει κάποιον από το καθεστώς του πρόσφυγα σημαίνει ότι ο ενδιαφερόμενος δεν μπορεί να απολαμβάνει περαιτέρω την προστασία ή τη βοήθεια που παρέχει το Γραφείο.

9. Ο αποκλεισμένος από τη διεθνή προστασία πρόσφυγας μπορεί να προστατεύεται από την επιστροφή σε χώρα όπου κινδυνεύει να υποστεί κακομεταχείριση βάσει άλλων διεθνών κειμένων. Για παράδειγμα η Σύμβαση του 1984 κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας³ απαγορεύει με τρόπο απόλυτο την επιστροφή του ενδιαφερόμενου σε χώρα όπου κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια. Άλλα διεθνή και περιφερειακά κείμενα ανθρωπίνων δικαιωμάτων περιλαμβάνουν παρόμοιες διατάξεις⁴.

³ Ν. 1782/1988 (ΦΕΚ 116, τ. Α΄).

⁴ Διατάξεις διεθνών κειμένων που περιορίζουν την εξουσία των κρατών να απελαύνουν αλλοδαπούς είναι μεταξύ άλλων :

- Το άρθρο 3 παρ. 1 της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων που ορίζει ότι «κανένα κράτος δεν θα απελαύνει, δεν θα επαναπροωθεί, ούτε θα εκδίδει πρόσωπο σε άλλο κράτος, όπου υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι αυτό το πρόσωπο θα κινδυνεύσει να υποστεί βασανιστήρια».
- Το άρθρο 7 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων (Ν. 2462/1997, ΦΕΚ 25 – τ. Α΄) το οποίο ορίζει ότι «κανένας δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία...».
- Το άρθρο 37 παρ. α) της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ν. 2101/1992, ΦΕΚ 192 – τ. Α΄) το οποίο ορίζει ότι «τα συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ώστε κανένα παιδί να μην υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε άλλες σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές τιμωρίες ή μεταχείριση».
- Το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του 1950 για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (Ν.Δ. 53/1974, ΦΕΚ 256 – τ. Α΄ και Ν. 2400/1996, ΦΕΚ 96 – τ. Α΄) το οποίο ορίζει ότι «ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασάνους, ούτε σε ποινές ή μεταχείριση απάνθρωπη ή εξευτελιστική». Κατά πάγια νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων η απέλαση ή η έκδοση αλλοδαπού σε χώρα όπου κινδυνεύει να υποστεί την προαναφερόμενη μεταχείριση συνιστά παραβίαση του άρθρου 3.

Η επιστροφή οιοδήποτε προσώπου σε χώρα όπου κινδυνεύει να υποστεί τη θανατική ποινή μπορεί να απαγορεύεται από το ισχύον διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων είτε επειδή αποτελεί μορφή απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης είτε επειδή η χώρα υποδοχής έχει καταργήσει την εκτέλεση της θανατικής ποινής. Σε περιφερειακό επίπεδο, το Πρωτόκολλο του 2003 με το οποίο τροποποιείται το Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του 1977 για την Καταστολή της Τρομοκρατίας (Ν. 1789/1988, ΦΕΚ 133 – τ. Α΄) συμπληρώνει το άρθρο 5 ορίζοντας ότι «καμιά διάταξη της παρούσας Σύμβασης δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως συνεπαγόμενη υποχρέωση έκδοσης εάν ο εκζητούμενος κινδυνεύει από τη θανατική ποινή ή ... την ισόβια κάθειρξη χωρίς δικαστική προστασία».

II. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

A. Άρθρο 1 ΣΤ (1): Εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας

10. Ανάμεσα στα διάφορα διεθνή κείμενα που παρέχουν κατευθυντήριες οδηγίες για το πεδίο εφαρμογής των προαναφερόμενων διεθνών εγκλημάτων είναι η Σύμβαση του 1948 για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας⁵, οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 για την Προστασία του Άμαχου Πληθυσμού σε Καιρό Πολέμου⁶ και τα δύο Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα του 1977⁷, τα Καταστατικά των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την Πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα⁸, ο Χάρτης του 1945 του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου (Η Χάρτα του Λονδίνου) και το πλέον πρόσφατο, το Καταστατικό του 1998 του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου⁹ το οποίο άρχισε να ισχύει την 1^η Ιουλίου 2002.

11. Σύμφωνα με τη Χάρτα του Λονδίνου το **έγκλημα κατά της ειρήνης** περιλαμβάνει «το σχεδιασμό, την προετοιμασία, την κήρυξη ή την έναρξη ενός επιθετικού πολέμου ή ενός πολέμου που κηρύσσεται κατά παράβαση των διεθνών συνθηκών, συμφωνιών ή εγγυήσεων, ή με τη συμμετοχή σε κοινό σχέδιο συνωμοσίας για την επίτευξη των προαναφερόμενων σκοπών». Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση του εγκλήματος αυτού συνάγεται ότι μπορεί να διαπραχθεί μόνον από υψηλόβαθμους αξιωματούχους που αντιπροσωπεύουν το κράτος ή μια κρατική οντότητα. Στην πράξη η διάταξη αυτή έχει εφαρμοστεί σπάνια.

12. Κάποιες παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου συνιστούν **εγκλήματα πολέμου**¹⁰. Αν και αυτά τα εγκλήματα μπορεί να διαπραχθούν σε

Πολλά διεθνή κείμενα αποτυπώνουν την αρχή σύμφωνα με την οποία ο αλλοδαπός που διαμένει νόμιμα στο έδαφος κάποιου κράτους (ή ανάλογα με την περίπτωση όποιος αλλοδαπός υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του διεθνούς κειμένου) μπορεί να απελαθεί σύμφωνα με απόφαση που έχει ληφθεί σύμφωνα με το νόμο (Η αρχή αυτή αποτυπώνεται στο άρθρο 13 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων, στο άρθρο 1 παρ. 1 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου του 1984 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο άρθρο 31 της Σύμβασης του 1954 για το Καθεστώς των Ανηθαγενών). Κάποια από τα προαναφερόμενα κείμενα ορίζουν ότι ο αλλοδαπός μπορεί να απελαθεί μόνο για λόγους δημόσιας τάξης ή εθνικής ασφάλειας.

Διάφορα διεθνή κείμενα απαγορεύουν την ομαδική απέλαση αλλοδαπών. Επιπρόσθετα, από τις αρχές του αιώνα έχει αρχίσει να αναπτύσσεται η αρχή σύμφωνα με την οποία η εκτέλεση των αποφάσεων απέλασης των αλλοδαπών πρέπει να πραγματοποιείται με το λιγότερο επαχθή τρόπο.

Οι συνθήκες της έκδοσης συχνά περιλαμβάνουν ρήτρα περί μη δίωξης που αποσοβεί τον κίνδυνο που ενδέχεται να διατρέξει ο εκζητούμενος από το κράτος που ζητά την έκδοσή του (σε αντίθεση με τη νόμιμη δίωξη).

⁵ Ν.Δ. 3091/1954 (ΦΕΚ 250, τ. Α').

⁶ Ν. 3481/1956 (ΦΕΚ 3, τ. Α').

⁷ Ν. 1786/1988 (ΦΕΚ 188, τ. Α') και Ν. 2105/1992 (ΦΕΚ 196, τ. Α').

⁸ Ν. 2665/1998 « Εφαρμογή των αποφάσεων 827/25.5.1993 και 955/6.11.1994 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών με τις οποίες ιδρύθηκαν δύο Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια για την εκδίκαση παραβιάσεων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντα » (ΦΕΚ 279, τ. Α').

⁹ Ν. 3003/2002 (ΦΕΚ 75, τ. Α').

¹⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. β της Χάρτας του Λονδίνου εγκλήματα πολέμου είναι η δολοφονία ή η κακομεταχείριση των αμάχων, η δολοφονία ή η κακομεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου, η δολοφονία ομήρων ή οιαδήποτε αλλόγηστη καταστροφή ή ερήμωση πόλεων ή χωριών που δεν αιτιολογείται από στρατιωτικούς σκοπούς. Οι «σοβαρές παραβιάσεις» που αναφέρονται στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 (άρθρα 50, 51 130 και 147 της πρώτης, δεύτερης, τρίτης και τέταρτης Σύμβασης αντίστοιχα – έχουν κυρωθεί με Ν. 3481/1956, ΦΕΚ 3, τ. Α') και στο άρθρο 85 του Ιου Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου στις Συμβάσεις του 1949 (έχει κυρωθεί με Ν. 1786/1988, ΦΕΚ 125, τ. Α') συνιστούν επίσης εγκλήματα πολέμου. Πρόκειται για τις εκ προθέσεως δολοφονίες, τα βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη μεταχείριση, την εκ προθέσεως πρόκληση πόνου ή σοβαρού τραυματισμού του σώματος ή της υγείας, τις επιθέσεις ή την αδιάκριτη επίθεση σε βάρος αμάχων ή όσων βρίσκονται εκτός μάχης, τις μεταφορές πληθυσμών, τις πρακτικές apartheid, και άλλες απάνθρωπες και εξευτελιστικές πρακτικές που εκδηλώνονται με προσβολές κατά της προσωπικής αξιοπρέπειας βασισμένες σε φυλετικές διακρίσεις και τις επιθέσεις σε ανοχύρωτες τοποθεσίες και αποστρατιωτικοποιημένες ζώνες. Οι «σοβαρές παραβιάσεις» πραγματοποιούνται στο πλαίσιο διεθνών ένοπλων συγκρούσεων.

Τα άρθρα 2 και 3 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τα Εγκλήματα του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου που τελέστηκαν στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας (Ν. 2665/1998) ορίζουν ως εγκλήματα πολέμου την ανθρωποκτονία εκ προθέσεως, τα βασανιστήρια ή την απάνθρωπη μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένων των βιολογικών πειραμάτων, την εκ προθέσεως πρόκληση μεγάλου πόνου ή σοβαρής βλάβης της σωματικής ακεραιότητας ή της υγείας, την εκτεταμένη καταστροφή και ιδιοποίηση περιουσιακών αγαθών που δεν δικαιολογείται από στρατιωτικές ανάγκες και

διεθνείς και εμφύλιες ένοπλες συρράξεις, το περιεχόμενο τους εξαρτάται από τη φύση της σύγκρουσης. Στα εγκλήματα πολέμου περιλαμβάνονται πράξεις όπως η εκ προθέσεως ανθρωποκτονία και ο βασανισμός των αμάχων, η εξαπόλυση αδιάκριτων επιθέσεων κατά των αμάχων και η εκ προθέσεως στέρηση ενός πολίτη ή ενός αιχμαλώτου πολέμου από το δικαίωμά του σε δίκαιη και κανονική δίκη.

13. Το διακριτικό γνώρισμα των **εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας**¹¹ στα οποία κατατάσσονται πράξεις όπως η γενοκτονία, η δολοφονία, ο βιασμός και τα βασανιστήρια είναι ότι διαπράττονται στα πλαίσια μιας εκτεταμένης ή συστηματικής επίθεσης κατά των αμάχων. Όμως, και ως μεμονωμένες πράξεις μπορεί να συνιστούν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας όταν αποτελούν μέρος ενός συνεκτικού συστήματος ή μιας σειράς συστηματικών και επαναλαμβανόμενων πράξεων. Αφού αυτά τα εγκλήματα μπορεί να διαπράττονται τόσο σε καιρό ειρήνης όσο και σε καιρό πολέμου αποτελούν την ευρύτερη κατηγορία εγκλημάτων του άρθρου 1 ΣΤ (α).

B. Άρθρο 1 ΣΤ (β): Σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα

14. Σε αυτήν την κατηγορία δεν υπάγονται τα ήσσονος σημασίας εγκλήματα ούτε οι απαγορεύσεις στη νόμιμη άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο

διαπράττεται παράνομα και αναίτια, τον εξαναγκασμό αιχμαλώτου πολέμου ή πολίτη να υπηρετεί στις ένοπλες δυνάμεις του εχθρού, τη στέρηση από τους αιχμαλώτους πολέμου ή τους πολίτες του δικαιώματος τους σε δίκαιη και κανονική δίκη, την παράνομη απέλαση ή τη μεταφορά ή τον παράνομο περιορισμό πολίτη, την ομηρεία πολιτών, τη χρήση τοξικών ή άλλων όπλων που έχουν κατασκευαστεί για να προξενούν ανώφελο πόνο, την αναίτια καταστροφή πόλεων ή χωριών ή την ερήμωση χωρίς να υπάρχει στρατιωτική ανάγκη, την επίθεση ή τον βομβαρδισμό με οποιοδήποτε μέσο απροστάτευτων πόλεων, χωριών, κατοικιών ή κτιρίων, την κατάσταση, καταστροφή ή υπαίτια πρόκληση ζημιών σε οικοδομήματα που έχουν αφιερωθεί στη θρησκεία, αγαθοεργία, εκπαίδευση, τέχνες και επιστήμες, σε ιστορικά μνημεία, έργα τέχνης και επιστημών και τη λεηλασία δημόσιας ή ιδιωτικής περιουσίας.

Το άρθρο 4 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τα Εγκλήματα του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου που τελέστηκαν στο έδαφος της Ρουάντα ορίζει τα εγκλήματα πολέμου αναφερόμενο στις σοβαρές παραβιάσεις του άρθρου 3 των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949 και του Που Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου (που αφορούν εγκλήματα πολέμου που τελούνται σε μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις) κατατάσσει στα εγκλήματα πολέμου τη βία κατά της ζωής, της υγείας και της σωματικής ή πνευματικής κατάστασης των ατόμων, ιδιαίτερα την ανθρωποκτονία, καθώς και τη βάνανυση μεταχείριση, όπως βασανιστήρια, ακρωτηριασμό ή οποιαδήποτε μορφή σωματικής τιμωρίας, τις ομαδικές τιμωρίες, την ομηρία, τις τρομοκρατικές πράξεις, τις προσβολές κατά της προσωπικής αξιοπρέπειας, ιδιαίτερα ταπεινωτική και μειωτική μεταχείριση, το βιασμό, τον εξαναγκασμό σε πορνεία και οποιαδήποτε μορφή ανάρμοστης επίθεσης, τη λεηλασία, την επιβολή ποινών και διενέργεια εκτελέσεων χωρίς προηγούμενη καταδικαστική απόφαση, η οποία να απαγγέλλεται από τακτικά συγκροτημένα δικαστήρια και να παρέχει όλες τις δικονομικές εγγυήσεις που θεωρούνται αναγκαίες από τους πολυτιμωμένους λαούς και τις απειλές διάπραξης οποιασδήποτε από τις παραπάνω πράξεις.

Μεταξύ των πράξεων που χαρακτηρίζονται ως εγκλήματα πολέμου από το άρθρο 8 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου είναι: οι επιθέσεις με πρόθεση που στρέφονται κατά των αμάχων ή αντικειμένων που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους, οι επιθέσεις με πρόθεση που στρέφονται κατά του προσωπικού των αποστολών ανθρωπιστικής βοήθειας, η ανθρωποκτονία ή ο τραυματισμός πολεμιστή που έχει παραδοθεί, η χρησιμοποίηση απαγορευμένων όπλων (όπως δηλητηριωδών αερίων), ο βιασμός και άλλες μορφές σεξουαλικής βίας, η χρήση της λιμοκτονίας του άμαχου πληθυσμού ως μεθόδου πολέμου και η στρατολόγηση παιδιών ηλικίας κάτω των δέκα πέντε ετών. Το Καταστατικό διακρίνει τις πράξεις που συνιστούν εγκλήματα πολέμου στο πλαίσιο διεθνούς ένοπλης σύρραξης από αυτές που διαπράττονται σε μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις.

¹¹ Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. γ της Χάρτας του Λονδίνου εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας είναι η ανθρωποκτονία, η εξόντωση, η υποδούλωση, η απέλαση ή άλλες απάνθρωπες πράξεις που πλήττουν τους αμάχους, πριν ή κατά τη διάρκεια του πολέμου, ή διώξεις για πολιτικούς, φυλετικούς ή θρησκευτικούς λόγους κατ' εκτέλεση ή σε σχέση με οιοδήποτε έγκλημα εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου ανεξάρτητα από την αντιμετώπισή του από το εθνικό δίκαιο της χώρας όπου διαπράχθηκε.

Άρθρο 5 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου για την Πρώην Γιουγκοσλαβία εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας είναι η ανθρωποκτονία εκ προθέσεως, η εξόντωση, η δουλεία, η απέλαση, η φυλάκιση, τα βασανιστήρια, ο βιασμός, οι διώξεις για πολιτικούς, φυλετικούς και θρησκευτικούς λόγους και άλλες απάνθρωπες πράξεις. Ταυτόσημα ως προς το περιεχόμενο και τη διατύπωση είναι και το άρθρο 3 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου για τη Ρουάντα.

Το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου επιβεβαιώνει ότι τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας διακρίνονται από τα μεμονωμένα αδικήματα ή πράξεις του κοινού ποινικού δικαίου καθώς πρέπει να εντάσσονται στο πλαίσιο μιας εκτεταμένης ή συστηματικής επίθεσης κατά του άμαχου πληθυσμού. Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να πρόκειται για το αποτέλεσμα μιας πολιτικής δίωξης ή σοβαρής και συστηματικής διακριτικής μεταχείρισης που στρέφεται εναντίον μιας συγκεκριμένης εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας. Μια απάνθρωπη πράξη μπορεί να αποτελεί έγκλημα κατά της ανθρωπότητας εφόσον αποτελεί μέρος ενός συνεκτικού συστήματος ή μιας σειράς συστηματικών και επαναλαμβανόμενων πράξεων.

καθορισμός **της σοβαρότητας** ενός αδικήματος εξαρτάται από διεθνή και όχι τοπικά κριτήρια. Σχετικά πρέπει να συνεκτιμώνται: η φύση της πράξης, η πραγματική βλάβη που επιφέρει, ο τύπος της διαδικασίας που εφαρμόστηκε για την άσκηση ποινικής δίωξης, η φύση της τιμωρίας καθώς και η αντιμετώπισή της από διάφορες έννομες τάξεις. Έτσι, για παράδειγμα, η δολοφονία, ο βιασμός και η ένοπλη ληστεία χαρακτηρίζονται αδίστακτα ως σοβαρά αδικήματα ενώ οι μικροκλοπές προφανώς δεν είναι.

15. Ένα σοβαρό έγκλημα είναι **μη πολιτικό** όταν κατά την τέλεσή του κυριαρχούν άλλα κίνητρα (όπως προσωπικοί λόγοι ή όφελος). Όταν δεν υπάρχει σαφής σχέση ανάμεσα στο έγκλημα και τον επικαλούμενο πολιτικό στόχο ή όταν η πράξη είναι δυσανάλογη με τον επικαλούμενο πολιτικό στόχο κυρίαρχα είναι τα μη πολιτικά κίνητρα¹². Τα κίνητρα, το πλαίσιο, οι μέθοδοι και η αναλογία του εγκλήματος με το σκοπό που επιδιώκει είναι σημαντικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην αξιολόγηση της πολιτικής φύσης. Έχει σημασία, αλλά όχι αποφασιστική, ο χαρακτηρισμός ενός συγκεκριμένου εγκλήματος ως μη πολιτικού σε μια συμφωνία έκδοσης. Αποτρόπαιες πράξεις βίας, όπως αυτές που κοινά θεωρούνται «τρομοκρατικές» δεν μπορούν να χαρακτηριστούν πολιτικές, αφού είναι δυσανάλογες με κάθε πολιτικό σκοπό. Περαιτέρω, για να θεωρηθεί ένα έγκλημα πολιτικό, θα πρέπει οι πολιτικοί στόχοι να είναι συνεπείς με τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

16. Προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ (β) είναι η τέλεση του εγκλήματος «εκτός της χώρας εισδοχής πριν ο πρόσφυγας γίνει δεκτός από τη χώρα αυτή». Όσοι έχουν διαπράξει «σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα» εντός της χώρας ασύλου κρίνονται κατά το ποινικό δίκαιο της χώρας αυτής και, στην περίπτωση των ιδιαίτερω σοβαρών εγκλημάτων, υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 32 και 33 παρ. 2 της Σύμβασης του 1951.

Γ. Άρθρο 1 Στ (γ) : πράξεις αντίθετες με τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών

17. Λαμβάνοντας υπόψη τη γενικότητα και την ευρύτητα των όρων «σκοποί και αρχές των Ηνωμένων Εθνών» το πεδίο εφαρμογής αυτής της διάταξης είναι μάλλον ασαφές και πρέπει κατά συνέπεια να ερμηνεύεται στενά. Σπάνια έχει εφαρμοστεί και, σε κάθε περίπτωση τυγχάνουν εφαρμογής οι παράγραφοι (α) και (β) του άρθρου 1 ΣΤ. Ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ (γ) ανακύπτει σε εξαιρετικές περιστάσεις από δραστηριότητα που συνιστά επίθεση στη βάση της συνύπαρξης της διεθνούς κοινότητας. Αυτή η δραστηριότητα πρέπει να έχει διεθνή διάσταση. Στο πεδίο εφαρμογής αυτής της παραγράφου εμπίπτουν εγκλήματα που πλήττουν τη διεθνή ειρήνη, την ασφάλεια και τις ειρηνικές σχέσεις των κρατών καθώς και σοβαρές και επαναλαμβανόμενες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δεδομένου ότι τα άρθρα 1 και 2 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών¹³ αποτυπώνουν τις θεμελιώδεις αρχές που πρέπει να διέπουν τις αμοιβαίες σχέσεις των κρατών φαίνεται κατ' αρχήν ότι μόνον όσοι κατέχουν υψηλόβαθμες θέσεις εξουσίας σε κρατικές οντότητες μπορεί να είναι αυτοργόι των προαναφερόμενων εγκλημάτων. Στις περιπτώσεις των τρομοκρατικών

¹² Παράγραφος 152 του Εγχειριδίου της Ύπατης Αρμοστείας για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα: Προκειμένου να προσδιοριστεί εάν κάποιο αδίκημα είναι «μη πολιτικό» έγκλημα, πρέπει να εξεταστεί κατ' αρχήν η φύση και ο σκοπός του, εάν δηλαδή διαπράχθηκε με γνήσια πολιτικά κίνητρα και όχι απλά για προσωπικούς λόγους ή προσπορισμό κερδών. Θα πρέπει ακόμα να υπάρχει στενή και άμεση αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα στο έγκλημα που διαπράχθηκε και τον φερόμενο ως πολιτικό σκοπό και αντικείμενό του. Το πολιτικό στοιχείο του αδικήματος πρέπει εξάλλου να υπερτερεί του ποινικού του χαρακτήρα. Δεν θα μπορούσε λοιπόν να χαρακτηριστεί έτσι μια περίπτωση, όταν οι πράξεις που διαπράχθηκαν είναι καταφανώς δυσανάλογες προς τον υποτιθέμενο αντικειμενικό σκοπό τους. Η πολιτική φύση του αδικήματος είναι ακόμα πιο δύσκολο να γίνει δεκτή όταν το στοιχειοθετούν αποτρόπαιες πράξεις».

¹³ Α.Ν. 585/1945 (ΦΕΚ 242, τ. Α').

πράξεων η ορθή εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ (γ) περιλαμβάνει την αξιολόγηση της έκτασης των συνεπειών του εγκλήματος σε διεθνές επίπεδο – δηλαδή της σοβαρότητας, των διεθνών συνεπειών και των επιπλοκών που συνεπάγονται για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

Δ. Προσωπική ευθύνη

18. Για να αιτιολογηθεί ο αποκλεισμός πρέπει να αποδειχθεί η προσωπική ευθύνη του αιτούντα άσυλο στην τέλεση των εγκλημάτων που αναφέρονται στο άρθρο 1 ΣΤ. Αναλύθηκε παραπάνω το ζήτημα της προσωπικής ευθύνης σχετικά με τα εγκλήματα κατά της ειρήνης και τις ενέργειες που στρέφονται κατά των σκοπών και των αρχών των Ηνωμένων Εθνών. Γενικά, η προσωπική ευθύνη πηγάζει από τη συμμετοχή του αιτουρού στην τέλεση της αξιόποινης πράξης γνωρίζοντας ότι η πράξη ή η παράλειψή του διευκολύνει την ποινική συμπεριφορά. Δεν απαιτείται η φυσική συμμετοχή του αιτουρού στη διάπραξη του εγκλήματος. Αρκεί να υποκίνησε, να συνέδραμε ή να υποβοηθήσε και να συμμετείχε σε μια από κοινού διαπραχθείσα αξιόποινη πράξη.

19. Η υψηλόβαθμη θέση του αιτούντα άσυλο σε μια κυβέρνηση καταστολής ή η ιδιότητα του ως μέλους μιας οργάνωσης που έχει εμπλακεί σε παράνομη βία δεν σημαίνει την προσωπική του ευθύνη για πράξεις που αποκλείουν τη διεθνή προστασία. Όμως, μπορεί να τεκμαίρεται η προσωπική του ευθύνη εάν συμμετείχε σε κυβέρνηση που ενεπλάκη σε δραστηριότητες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ. Επιπλέον, οι σκοποί, οι δραστηριότητες και οι μέθοδοι κάποιων ομάδων χαρακτηρίζονται από τέτοια βιαιότητα ώστε η εκούσια συμμετοχή σ' αυτές μπορεί να αποτελεί τεκμήριο προσωπικής ευθύνης. Προσοχή απαιτείται κατά την εξέταση αυτού του τεκμηρίου ευθύνης όταν εξετάζονται ζητήματα που αφορούν στις πραγματικές δραστηριότητες μιας ομάδας, στην οργανωτική της δομή, στη θέση του ενδιαφερόμενου σ' αυτήν και στην ικανότητά του να επηρεάζει σημαντικά τις δραστηριότητές της καθώς και στην ενδεχόμενη διάσπαση της ομάδας. Υπογραμμίζεται ωστόσο ότι στα πλαίσια της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα τα τεκμήρια αυτά είναι μαχητά.

20. Οι πρώην συναγωνιστές δεν εμπίπτουν κατ' ανάγκη στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού εκτός εάν αναφέρονται και αποδεικνύονται σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Ε. Λόγοι αποκλεισμού της προσωπικής ευθύνης

21. Θέμα ποινικής ευθύνης ανακύπτει όταν ο ενδιαφερόμενος διέπραξε το έγκλημα (αντικειμενικά στοιχεία της αξιόποινης πράξης) με γνώση και πρόθεση (δόλος). Όπου δεν αποδεικνύεται το **υποκειμενικό στοιχείο**, για παράδειγμα λόγω άγνοιας καθοριστικού γεγονότος, δεν υπάρχει ποινική ευθύνη. Σε κάποιες περιπτώσεις, μπορεί ο αιτών άσυλο να μην έχει την πνευματική ικανότητα να φέρει ευθύνη για το έγκλημα, για παράδειγμα λόγω παραφροσύνης, πνευματικής αναπηρίας, ακούσιας μέθης ή στην περίπτωση των παιδιών ανωριμότητας.

22. Πρέπει επίσης να εξετάζονται τα στοιχεία που εν γένει θεωρούνται λόγοι αποκλεισμού της ποινικής ευθύνης. Για παράδειγμα θα ληφθεί υπόψη ο ισχυρισμός περί υπακοής σε εντολές ανωτέρων μόνον εφόσον ο ενδιαφερόμενος ήταν νομικά υποχρεωμένος να υπακούσει, δεν γνώριζε την παρανομία τους και η διαταγή δεν ήταν προφανώς παράνομη. **Η κατάσταση ανάγκης** αποκλείει την προσωπική ευθύνη όταν η αξιόποινη πράξη τελέστηκε κατ' ανάγκη από το δράστη προκειμένου ευλόγως να αποτρέψει άμεση απειλή θανάτου ή τη συνεχιζόμενη ή την επικείμενη σοβαρή σωματική βλάβη που στρεφόταν κατά του ίδιου ή κάποιου άλλου χωρίς την πρόθεση να προκαλέσει βλάβη μεγαλύτερη από αυτή που θέλησε

να αποφύγει. Κάθε πράξη που συνιστά αυτό-άμυνα ή άμυνα άλλων ή της περιουσίας πρέπει να είναι εύλογη και ανάλογη του απειλούμενου αγαθού.

23. Όταν το έγκλημα έχει **παραγραφεί** δεν τίθεται θέμα εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού. Πρόκειται για την περίπτωση όπου ο ενδιαφερόμενος έχει εκτίσει ποινή για το συγκεκριμένο αδίκημα ή ίσως έχει περάσει σημαντική περίοδος από την τέλεσή του. Σχετικά στοιχεία που πρέπει να εξεταστούν είναι η σοβαρότητα του αδικήματος, το χρονικό διάστημα που παρήλθε από την τέλεσή του και η έκφραση συγγνώμης που επέδειξε ο ενδιαφερόμενος. Εξετάζοντας τις συνέπειες της χάρης ή της αμνηστίας, πρέπει να ερευνηθεί εάν αντανάκλουν τη δημοκρατική βούληση της ενδιαφερόμενης χώρας και εάν ο αυτουργός της αξιόποινης πράξης κρίθηκε γι' αυτήν με άλλον τρόπο. Ωστόσο, κάποια εγκλήματα είναι τόσο σοβαρά και αποτρόπαια που η εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ δικαιολογείται παρά τη συνδρομή των προϋποθέσεων απονομής χάριτος ή αμνηστίας.

ΣΤ. Εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας

24. Η ενσωμάτωση της αρχής της αναλογικότητας στην εξέταση του αποκλεισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και των συνεπειών του αποτελεί χρήσιμο αναλυτικό εργαλείο που διασφαλίζει την εφαρμογή των ρητρών του αποκλεισμού με τρόπο σύμφωνο με τον έκδηλα ανθρωπιστικό σκοπό και αντικείμενο της Σύμβασης του 1951. Η αρχή αυτή αναπτύσσεται ειδικότερα στα πλαίσια του άρθρου 1 ΣΤ (β) και αποτελεί θεμελιώδη αρχή πολλών γνωστικών πεδίων του διεθνούς δικαίου. Σύμφωνα με το γενικό κανόνα εφαρμογής των εξαιρέσεων στις περιπτώσεις απόκλισης από τις εγγυήσεις προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου οι ρήτρες αποκλεισμού πρέπει να εφαρμόζονται με τρόπο ανάλογο του σκοπού τους, ώστε η σοβαρότητα του διαπραχθέντος αδικήματος να εξισορροπείται από τις συνέπειες του αποκλεισμού. Δεν κρίνεται αναγκαία η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας στην περίπτωση των εγκλημάτων πολέμου, των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και των ενεργειών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ (γ), καθώς πρόκειται για αποτρόπαιες πράξεις. Όμως, πρέπει να εφαρμόζεται στην περίπτωση εφαρμογής των εγκλημάτων του 1 ΣΤ (β) και των λιγότερο σοβαρών εγκλημάτων πολέμου του άρθρου 1 ΣΤ (α).

Η. Συγκεκριμένες πράξεις και ιδιαίτερες περιπτώσεις

25. Αν και δεν υπάρχει διεθνώς αποδεκτός ορισμός της έννοιας της **τρομοκρατίας** οι πράξεις που χαρακτηρίζονται τρομοκρατικές εμπίπτουν στις ρήτρες αποκλεισμού παρά το γεγονός ότι το άρθρο 1 ΣΤ δεν αποτελεί απλή αντι-τρομοκρατική διάταξη. Όμως, συχνά δεν είναι απαραίτητη η διερεύνηση των προϋποθέσεων εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού καθώς οι ύποπτοι για τρομοκρατικές ενέργειες μπορεί να μην πληρούν κατ' αρχήν τα κριτήρια αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα, αφού ο φόβος τους αφορά στην άσκηση της ποινικής δίωξης και όχι στη δίωξη για τους λόγους που αναφέρει η Σύμβαση.

26. Από όλες τις ρήτρες αποκλεισμού η πλέον σχετική είναι του άρθρου 1 ΣΤ (β) καθώς οι πράξεις της τρομοκρατικής βίας μπορεί να είναι δυσανάλογες με οιοδήποτε διακηρυγμένο πολιτικό σκοπό. Κάθε περίπτωση απαιτεί εξατομικευμένη εξέταση. Η καταχώρηση ενός ατόμου σε εθνικό ή διεθνή κατάλογο υπόπτων τρομοκρατών (ή ως μέλους χαρακτηρισμένων τρομοκρατικών οργανώσεων) προκαλεί τη διερεύνηση ενδεχόμενης εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού αλλά δεν αποτελεί αυτή καθαυτή επαρκή απόδειξη δικαιολογούσα τον αποκλεισμό. Ο αποκλεισμός πρέπει να στηριχθεί στη συμμετοχή σε μια συγκεκριμένη οργάνωση,

αν και το τεκμήριο για προσωπική ευθύνη μπορεί να ανακύψει όταν η οργάνωση είναι γενικώς γνωστή ως ιδιαίτερα βίαιη και η συμμετοχή σ' αυτήν εθελοντική. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι αναγκαίο να ερευνηθούν ο ρόλος και η θέση του ατόμου στην οργάνωση, οι δραστηριότητές του καθώς και τα ζητήματα που αναλύονται παραπάνω στην παράγραφο 19.

27. Καθώς στα πλαίσια εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ (β) η πράξη της **αεροπειρατείας** χαρακτηρίζεται αδιστάκτως «σοβαρό έγκλημα» μόνον για επιτακτικούς λόγους μπορεί να δικαιολογηθεί η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Το διεθνές δίκαιο απαγορεύει τις πράξεις που συνιστούν **βασανιστήρια**. Ανάλογα με το πλαίσιο τέλεσής τους, στο πεδίο εφαρμογής του 1 ΣΤ έχουν ως συνέπεια τον αποκλεισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα.

28. Οι ρήτρες αποκλεισμού εφαρμόζονται κατ' αρχήν **στους ανήλικους**, αλλά μόνον εάν σύμφωνα με την ηλικία τους θεωρούνται ποινικά υπεύθυνοι και η πνευματική τους ικανότητα επιτρέπει τον καταλογισμό για το συγκεκριμένο αδίκημα. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα παιδιά είναι ευάλωτα, θα πρέπει να εξεταστεί με ιδιαίτερη προσοχή η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού και των λόγων άρσης του καταλογισμού, όπως είναι η κατάσταση ανάγκης και η άμυνα. Στις περιπτώσεις που η Ύπατη Αρμοστεία εφαρμόζει τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα οι υποθέσεις αποκλεισμού αυτής της κατηγορίας παραπέμπονται για τελική κρίση στην έδρα της οργάνωσης.

29. Όταν αποκλείεται από το καθεστώς του πρόσφυγα ο αρχηγός της οικογένειας που υποβάλει την αίτηση ασύλου, τα εξαρτώμενα από αυτόν μέλη θα πρέπει να αναπτύξουν και να αποδείξουν τους ιδιαίτερους λόγους που επικαλούνται για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Εάν αναγνωρισθούν πρόσφυγες ο αποκλεισμένος από τη διεθνή προστασία αιτών άσυλο δεν μπορεί να επικαλεστεί το δικαίωμα στην οικογενειακή συνένωση προκειμένου να εξασφαλίσει προστασία ή βοήθεια ως πρόσφυγας.

30. Οι ρήτρες αποκλεισμού μπορεί επίσης να εφαρμοσθούν στις περιπτώσεις **μαζικής εισροής αιτούντων άσυλο**, αν και στην πράξη η εξατομικευμένη εξέταση μπορεί να δημιουργήσει επιχειρησιακές και πρακτικές δυσκολίες. Όμως, έως την κατά περίπτωση εξέταση των αιτημάτων ασύλου, όλοι οι αιτούντες άσυλο πρέπει να προστατεύονται και να έχουν πρόσβαση στη βοήθεια, με μόνη εξαίρεση το διαχωρισμό των ένοπλων στοιχείων από τον άμαχο προσφυγικό πληθυσμό.

III. ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

31. Συνεκτιμώντας τις σοβαρές συνέπειες του αποκλεισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι αναγκαίο να διέπεται η σχετική διαδικασία που αφορά στην εφαρμογή του από **αυστηρές εγγυήσεις**. Για την ολοκληρωμένη αξιολόγηση τόσο των πραγματικών όσο και των νομικών ζητημάτων οι αποφάσεις αποκλεισμού πρέπει κατ' αρχήν να λαμβάνονται στα πλαίσια της **κανονικής διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα** και όχι των διαδικασιών για το παραδεκτό της αίτησης ασύλου ή των ταχύρυθμων. Η εξαιρετική φύση του άρθρου 1 ΣΤ σημαίνει ότι η εξέταση της συνδρομής των προϋποθέσεων αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να προηγείται της διερεύνησης των προϋποθέσεων εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού, αλλά δεν υπάρχει αυστηρός τύπος. Ο αποκλεισμός μπορεί κατ' εξαίρεση να ερευνηθεί χωρίς αναφορά στις προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα: i) όταν έχει ασκηθεί ποινική δίωξη από διεθνές ποινικό δικαστήριο, ii) στις περιπτώσεις όπου υπάρχουν προφανείς και άμεσα διαθέσιμες αποδείξεις για την εμπλοκή του αιτούντα άσυλο σε ιδιαίτερα σοβαρά εγκλήματα, ειδικότερα στις περιπτώσεις που υπάγονται στο άρθρο 1 ΣΤ (γ) και iii) στο στάδιο της προσφυγής, όπου το εξεταζόμενο θέμα είναι ο αποκλεισμός.

32. Στους κόλπους των οργάνων που εφαρμόζουν τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να ορίζονται **ειδικές ομάδες χειρισμού των υποθέσεων αποκλεισμού** ώστε να εξασφαλίζεται η σε σύντομο χρόνο κρίση τους. Μπορεί να είναι φρόνιμο να αναβάλλεται η οριστική κρίση των περιπτώσεων αποκλεισμού έως την ολοκλήρωση των εθνικών ποινικών διαδικασιών, καθώς αυτές μπορεί να έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην κρίση του αιτήματος ασύλου. Γενικά, όμως, απαιτείται η ολοκλήρωση της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα πριν από την εκτέλεση οιασδήποτε διαταγής απομάκρυνσης από τη χώρα ασύλου.

33. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να τηρείται **ο εμπιστευτικός χαρακτήρας** της αίτησης ασύλου. Κατ' εξαίρεση μπορεί να δικαιολογείται η επαφή με τη χώρα καταγωγής για λόγους εθνικής ασφαλείας, αλλά δεν πρέπει να αποκαλύπτεται οιαδήποτε πληροφορία περί υποβολής αίτησης ασύλου.

34. Κατά την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού το βάρος της απόδειξης φέρει το κράτος (ή η Ύπατη Αρμοστεία) και, όπως σε όλες τις διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, πρέπει να αναγνωρίζεται στον αιτούντα άσυλο το ευεργέτημα της αμφιβολίας. Όμως, το βάρος της απόδειξης αντιστρέφεται ιδρύοντας μαχητό τεκμήριο στις περιπτώσεις όπου ο αιτών άσυλο έχει καταδικαστεί από διεθνές ποινικό δικαστήριο ή όταν τεκμαίρεται η προσωπική του ευθύνη για πράξεις που δικαιολογούν τον αποκλεισμό.

35. Προκειμένου να ικανοποιηθεί **το μέτρο της απόδειξης** στα πλαίσια εφαρμογής του άρθρου 1ΣΤ απαιτούνται σαφείς και αξιόπιστες αποδείξεις. Δεν είναι αναγκαίο να έχει καταδικαστεί ο αιτών άσυλο για το ποινικό αδίκημα ούτε να πληρούνται τα κριτήρια του μέτρου της απόδειξης. Για παράδειγμα μπορεί να αρκούν οι ομολογίες και οι καταθέσεις των μαρτύρων, εφόσον είναι αξιόπιστες. Όταν δεν υπάρχουν σαφείς και πειστικές αποδείξεις για την πράξη που δικαιολογεί τον αποκλεισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα η έλλειψη συνεργασίας του αιτούντα άσυλο δεν σημαίνει την ενοχή του. Όμως, η διερεύνηση της συνδρομής των προϋποθέσεων εφαρμογής του αποκλεισμού μπορεί να παρέλκει στις περιπτώσεις όπου η άρνηση συνεργασίας του αιτούντα άσυλο σημαίνει ότι δεν αποδεικνύονται οι βασικοί ισχυρισμοί ασύλου.

36. Ο αποκλεισμός δεν πρέπει να στηρίζεται **σε ευαίσθητα αποδεικτικά στοιχεία** που δεν μπορεί να αντικρούσει ο ενδιαφερόμενος. Κατ' εξαίρεση, μπορεί να στηριχθεί σε ανώνυμες αποδείξεις (όταν δεν αποκαλύπτεται η πηγή) αλλά μόνον εφόσον είναι απόλυτα αναγκαίο για την προστασία της ασφάλειας των μαρτύρων και δεν προσβάλλεται η ικανότητα του αιτούντα άσυλο να αντικρούσει την ουσία των αποδείξεων. Επιπλέον, δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται κρυφές αποδείξεις ή αποδείξεις που προέκυψαν σε κλεισμένων των θυρών συνεδριάσεις. Όταν στα πλαίσια των αποδείξεων διακυβεύονται ζητήματα εθνικής ασφάλειας επιβάλλεται για την προστασία τους η εισαγωγή διαδικαστικών εγγυήσεων, οι οποίες όμως πρέπει να σέβονται ταυτόχρονα το δικαίωμα του αιτούντα άσυλο σε δίκαιη διαδικασία.

Γενεύη, 4.9.2003